

АНАЛІЗ ПОКАРАНЬ ТА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ ПРОТИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

ANALYSIS OF PUNISHMENTS AND THEIR EFFECTIVENESS IN CRIMINAL OFFENSES AGAINST JOURNALISTIC ACTIVITY

Сподарик Ю.В., аспірантка кафедри кримінального права та криминології
Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті аналізуються окремі проблемні питання призначення покарання за кримінальні правопорушення проти журналістської діяльності. Детально розглянуто усі види покарань, передбачені за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів в Україні. Аналіз вироків, які містяться у Єдиному державному реєстрі судових рішень, засвідчив часте використання вітчизняними судами покарання у виді штрафу за вказане правопорушення.

Здійснено спробу вдосконалення чинного законодавства шляхом внесення відповідних змін до ст. 171 Кримінального кодексу України (далі – КК України), зокрема запропоновано збільшити розмір штрафу у ч.ч. 1, 3 ст. 171 Кримінального кодексу України, що дозволить підвищити ефективність такого покарання. Проаналізовано судову практику застосування покарань у виді арешту та обмеження волі за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів, зроблено висновок про їх нечасте застосування судами і відповідно не високу ефективність. Поряд зі штрафом за перешкоджання законній професійній діяльності журналістів у санкцію статті запропоновано ввести покарання, не пов'язані із позбавленням волі. Зокрема, розглянуто доцільність застосування покарань у виді громадських робіт і позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю у ст. 171 Кримінального кодексу України.

Досліджено покарання, які містяться у нормах, пов'язаних із посяганням на життя, здоров'я, волю та власність журналіста, які передбачені у ст.ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 Кримінального кодексу України. Простежено їх механічне дублювання із аналогічних норм, пов'язаних із посяганням на права та свободи працівників правоохоронних органів. Безальтернативність санкцій у зазначених статтях, а також різке підвищення нижньої та верхньої межі позбавлення волі порівняно з покаранням, передбаченим у загальних нормах щодо посягання на життя, здоров'я та волю особи, свідчать про необхідність їх перегляду законодавцем та внесення відповідних змін.

Ключові слова: журналіст, покарання, штраф, арешт, громадські роботи, обмеження волі.

The article analyzes some problematic issues of sentencing for criminal offenses against journalistic activity. All types of punishments provided for obstructing the lawful professional activity of journalists in Ukraine are considered in detail. The analysis of the sentences contained in the Unified State Register of Judgments showed that domestic courts most often use punishment in the form of a fine for this offense. An attempt is made to improve the current legislation by making appropriate changes to Art. 171 of the Criminal code of Ukraine, in particular it is offered to increase the size of the fine in p. 1, 3 Art.

171 of the Criminal code of Ukraine that will allow increasing the efficiency of this punishment. The judicial practice of application of punishments in the form of arrest and restriction of liberty for obstruction of lawful professional activity of journalists is analyzed and the conclusion about their infrequent application by courts and, accordingly, not high efficiency is made. At the same time, in addition to a fine for obstructing the lawful professional activity of journalists, in the sanction of article it is offered to enter punishments, which are not connected with imprisonment. In particular, the expediency of applying punishments in the form of community service and deprivation of the right to hold certain positions or engage in certain activities in Art. 171 of the Criminal Code of Ukraine is considered.

Punishments, which are contained in the norms, related with infringement on life, health, liberty and property of journalist, set in Art. Art. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 of the Criminal code of Ukraine and their mechanical duplication from the similar norms connected with infringement on rights and freedoms of law enforcement officers is researched. The inevitability of sanctions in these articles and sharp increase of the lower and upper limits of imprisonment compared with the punishment provided that in the general norms on infringement on life, health and liberty of a person indicate the need to review them and make appropriate changes.

Key words: journalist, punishment, fine, arrest, community service, restraint of liberty.

Постановка проблеми. Нині у доктрині кримінального права не вироблено критеріїв визначення виду та обсягу покарання за конкретне діяння. Відсутність чітких критеріїв, які повинні враховуватися суддею при обранні міри покарання, неналежне визначення у Кримінальному кодексі України співвідношення окремих складників призначення покарання, а також суб'єктивізм при вирішенні питань, пов'язаних із обранням виду та розміру покарання, є підставою для неоднакової судової практики, а отже і недостатньої правової визначеності в цій сфері суспільних відносин.

Питання застосування покарань належить до найбільш важливих поряд із правильною кваліфікацією злочину. Досить актуальним є питання обрання виду та розміру покарання за кримінальні правопорушення проти журналістів. Діяльність журналістів в Україні захищається чималою кількістю норм, проте чи є дієвим цей захист, відповісти складно, оскільки перешкоджання діяльності журналістів тривають, а посягання на їх життя, здоров'я не зменшуються. У зв'язку з цим пропонується розглянути зазначені норми більш детально та з'ясувати, чи є вони досить ефективними, чи варто внести відповідні зміни, адже ефективність покарання здебільшого залежить від правильного конструювання кримінально-правових санкцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями покарання в кримінально-правовій науці займалися М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, Я.М. Брайнін, М.І. Панов, Ю.В. Шинкарьов та інші. Проблеми кримінально-правового захисту діяльності засобів масової інформації вивчали П. Берзін, Р. Вереша, С. Лихова, Л. Костенко, О. Красильникова. Однак дослідження вказаних науковців здебільшого стосувалися або загальних питань покарання, або ж лише їх окремих аспектів. З огляду на це можна сказати, що актуальним є проведення аналізу санкцій за посягання на журналістів і перешкоджання їхній діяльності, а також вироблення відповідних пропозицій щодо удосконалення чинного кримінального законодавства у сфері запобігання злочинним посяганням на свободу слова та життя журналіста.

Метою статті є аналіз покарань у кримінальних правопорушеннях проти журналістської діяльності та визначення їх ефективності.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність журналістів в Україні охороняється сімома статтями Кримінального закону, однак у ст.ст. 163 (ч. 2), 375 (ч. 2) КК України журналісти виступають потерпілими поряд з іншими суб'єктами, а ст.ст. 171, 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України передбачають відповідальність безпо-

середньо за посягання на журналістів. Саме тому пропонується розглянути останні більш детально, а саме покарання, які у них передбачені.

У ст. 171 КК України передбачено альтернативні, відносно визначені санкції за перешкодження законній професійній діяльності журналістів. Так, санкція ч. 1 ст. 171 КК України як покарання за перешкодження законній професійній діяльності журналістів передбачає штраф до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до трьох років. Альтернативність санкцій дає можливість суду при визначенні покарання враховувати різницю в суспільній небезпечності вчиненого, зокрема насильницького і ненасильницького перешкодження законній професійній діяльності журналістів [1, с. 346].

Частина 2 ст. 171 КК України не є кваліфікованим складом, у ній міститься однорідне, проте інше за змістом правопорушення у сфері свободи слова. Йдеться про вплив у будь-якій формі на журналіста з метою перешкодження виконанню ним професійних обов'язків або переслідування журналіста у зв'язку з його законною професійною діяльністю. Український законодавець передбачає підвищене покарання за діяння, передбачене ч. 2 ст. 171 КК України, порівняно з ч. 1 ст. 171 КК України, у виді штрафу до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешту на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до чотирьох років.

Оскільки діяння, передбачені ч.ч. 1, 2 ст. 171 КК України, є однорідними, то стає досить важко пояснити таку суттєву різницю в покаранні між ними. Частина 3 ст. 171 КК України містить кваліфікований склад відносно частини 2 ст. 171 КК України і характеризується вчиненням злочину службовою особою з використанням свого службового становища або за попередньою змовою групою осіб. Покарання у цьому випадку передбачає штраф від 200 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеження волі на строк до п'яти років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Як показує судова практика, вітчизняними судами за перешкодження законній професійній діяльності журналістів найчастіше призначається саме штраф. Так, із проаналізованих за останні 5 років 16 вироків, які містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, у 9 із них призначено покарання у виді штрафу.

Як кримінальним, так і адміністративним законодавством України штраф передбачено ефективним засобом впливу на правопорушника. Нині існує проблема диференціації відповідальності за кримінальне та адміністративне порушення права на інформацію. Так, аналіз санкцій адміністративних проступків, пов'язаних із порушенням права на інформацію та права на звернення (ст. 2123 КУпАП), підтверджує їх практичну тотожність штрафу, передбаченому ч. 1 ст. 171 КК України.

Ненадання інформації або відповіді на звернення, що є різновидом порушення права на свободу слова та діяльності журналістів, за адміністративним законодавством України карається штрафом від 25 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Таким чином, потенційно можливе кримінальне покарання у виді штрафу за ч. 1 ст. 171 КК України за своїм розміром повністю співпадає з адміністративним.

Крім того, враховуючи ступінь суспільної небезпеки вчиненого та мізерність розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян (він встановлений ще у 1996 році і дорівнює 17 грн), зазначений вид покарання в теперішньому його вигляді виключає можливість досягнення цілей, передбачених ст. 50 КК України [2, с. 61]. Враховуючи аналіз вироків, які містяться в Єдиному державному реєстрі судових рішень, максимальна сума штрафу

(50 нмдг) у сумі 850 грн за перешкодження професійній діяльності журналістів призначалася у 5 випадках із 9, ще у двох вироків суду призначався штраф у сумі 680 грн (40 нмдг), в одному – 510 грн (30 нмдг). Наведене свідчить про розуміння судовими органами невідповідності розміру покарання за ч. 1 ст. 171 КК України характеру та ступеню суспільної небезпеки злочинного діяння.

Частина 2 вказаної статті передбачає дещо більший розмір штрафу – до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У цьому випадку максимальний розмір покарання може становити 3400 грн, що є значно вищим за розмір, визначений ч. 1. Однак і в такому разі законодавець встановив тільки верхню межу, залишивши право суду призначати покарання від 30 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що суттєво розширює межі розсуду суду.

Частина 3, яка містить норму про кваліфікований склад щодо ч. 2, потребує встановлення більш суворого покарання. Законодавець урахував цю обставину, тому санкція ч. 3 передбачає штраф у розмірі від 200 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. За останні 5 років у Єдиному державному реєстрі судових рішень є лише один випадок застосування судом санкції ч. 3 ст. 171 КК України у виді штрафу в розмірі 250 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [3].

Напрацьовані теорією кримінального права правила конструювання санкцій за кваліфікованими складами дають підстави стверджувати, що існує певна невідповідність регламентації штрафу в санкціях ч.ч. 2, 3 ст. 171 КК України. Так, максимальний розмір одного і того ж виду покарання за основний склад повинен бути меншим за мінімальний розмір цього кваліфікованого складу. У нашому випадку законодавцем створена ситуація, за якої максимальний розмір штрафу за основним складом (ч. 2 ст. 171 КК України) може дорівнювати мініимальному за кваліфікованим (ч. 3 ст. 171 КК України).

З огляду на це, доцільним кроком було б встановити аналогічний розмір штрафу як за ч. 1 ст. 171 КК України, так і за ч. 2 ст. 171 КК України. Для підвищення ефективності штрафу, його розмір необхідно встановити у розмірі 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян як у ч. 1, так і в ч. 2 ст. 171 КК України. Для уникнення невідповідності регламентації штрафу в санкціях ч.ч. 2, 3 ст. 171 КК України розмір штрафу у ч. 3 ст. 171 КК України повинен бути збільшений від 300 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У ст. 171 КК України висвітлено різкий перехід у санкції ч. 1 ст. 171 КК України від штрафу до арешту і обмеження волі, що є не зовсім зрозумілим і ставить перед судом додаткові вимоги в обґрунтуванні відмови від штрафу. Варто підтримати висловлену в науковій літературі позицію проти встановлення штрафу як безальтернативного основного покарання, оскільки це змушує можливість індивідуалізації покарання, а за окремих умов навіть унеможливує призначення покарання взагалі [4, с. 11].

Встановлення як альтернативи видів покарань, які обмежують свободу людини (арешт та обмеження волі), створює суттєві труднощі у виборі іншого, ніж штраф, покарання винному у перешкодженні професійній діяльності журналістів. У разі невідповідності штрафу суспільній небезпечності вчиненого або неможливості сплати штрафу суд повинен буде призначити інше покарання, передбачене санкцією статті. В нашому випадку – це арешт або обмеження волі, що означає потрапляння засудженого в кримінально-виконавчу установу.

Суд у багатьох випадках опиняється у ситуації, в якій штраф, враховуючи його мізерний розмір, не відповідає суспільній небезпечності вчиненого, а призначення арешту або обмеження волі є надто суворим покаранням за вчинене. Для вирішення цієї проблеми В.І. Павликівський пропонує ввести в санкцію статті таке покарання

як громадські роботи, що відразу виключить такий розрив між різними за ступенем суворості покараннями. Громадські роботи полягають у виконанні засудженим у вільний від роботи чи навчання час безоплатних суспільно корисних робіт, вид яких визначають органи місцевого самоврядування [5].

Погоджуючись із наведеною думкою, варто зазначити, що громадські роботи більше відповідають ступеню суспільної небезпеки зазначеного злочину і дозволять ефективніше реалізувати превентивну мету покарання. Вибір саме громадських робіт як альтернативи штрафу зумовлений низкою факторів. По-перше, наявністю більш широкого виправного впливу на засудженого, зокрема залученням його до праці. По-друге, враховуючи можливість вчинення такого злочину службовою особою, вибір покарання у виді виправних робіт здається недоцільним, а суспільний резонанс застосування до службової особи безоплатних громадських робіт здійснює додатковий виправний вплив на засудженого. По-третє, громадські роботи не пов'язані з обмеженням свободи засудженого і мають за своїм змістом виконання суспільно-корисної роботи в інтересах громади [1, с. 363].

Аналізуючи усе викладене вище, можна сказати, що така міра кримінальної репресії є вигідною як для держави, так і для суспільства і є ефективним засобом боротьби із посяганням на свободу слова та діяльність журналістів. Щодо встановлення розміру такого виду покарання за перешкодження професійній діяльності журналістів, то правильним слід визнати підхід, який би враховував співвідношення розміру громадських робіт із розміром штрафу, що призначається за вказаний злочин.

Згідно з ч. 2 ст. 56 КК України громадські роботи встановлюються на строк від 60 до 240 годин і відбуваються не більш як 4 години на день, а ч. 5 ст. 53 КК України визначає, що у разі несплати штрафу в розмірі не більше 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян суд замінює несплачену суму штрафу покаранням у виді громадських робіт із розрахунку 1 година громадських робіт за 1 встановлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян. Враховуючи обґрунтований розмір штрафу за перешкодження законній професійній діяльності журналістів, який визначений у ч. 2 ст. 171 КК України, цілком допустимим є встановлення розміру покарання у виді громадських робіт у максимальних межах.

Як альтернативу штрафу ч.ч. 1, 2, 3 ст. 171 КК України передбачають два види основних покарань: арешт і обмеження волі. Покарання у виді арешту полягає в триманні засудженого в умовах ізоляції і встановлюється на строк від 1 до 6 місяців (ч. 1 ст. 60 КК України), а щодо неповнолітніх у віці з 16 років – від 15 до 45 днів (ст. 101 КК України). Військовослужбовці відбувають арешт на гауптвахті. Арешт не застосовується до осіб віком до 16 років, вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до 7 років [5]. У цього покарання є чимало противників, які переносять на нього негативне сприйняття короткострокового позбавлення волі, але чимало і прихильників використання арешту з метою короткочасного, але інтенсивного «шокового» впливу на засудженого [6, с. 82].

Порівняно короткий термін арешту вказує на доцільність застосування цього покарання щодо засуджених, які не становлять великої суспільної небезпеки і не потребують тривалої ізоляції від суспільства. Однак короткі терміни цього покарання «компенсуються» досить жорстким режимом його відбування – застосуванням умов суворої ізоляції засудженого, які повинні психологічно різко «струснути» його, змусити переоцінити свою поведінку.

Як правильно підкреслює А.В. Наумов: «Арешт є свого роду нагадуванням злочинцеві про те, що значить кримінальне покарання, що за цим видом покарання може слідувати і тривале позбавлення волі. Арешт цілком може застосовуватися щодо осіб, які вперше скоїли нетяжкі зло-

чини і які не потребують позбавлення волі на порівняно тривалі терміни, але яким разом із тим необхідно дати відчутти силу кримінального закону» [7, с. 384–385].

Погоджуючись із цим твердженням, варто зауважити, що в ч.ч. 1, 2 ст. 171 КК України вказується лише верхня межа арешту. Таким чином, у випадку застосування цього покарання до осіб, які вчинили злочин у віці понад 18 років, суд може призначити арешт строком від 1 до 6 місяців. Однак, як показує судова практика, такий вид покарання застосовується украї рідко, а якщо вести мову конкретно про ст. 171 КК України, то в Єдиному державному реєстрі судових рішень є лише один вирок за останні 5 років, у якому до винного було застосовано покарання у виді арешту на 3 місяці [8].

В Єдиному державному реєстрі судових рішень за останні 5 років знайдено 6 вироків за злочини, пов'язані з перешкодженням законній професійній діяльності журналістів із призначенням покарання у виді обмеження волі. Так, Дніпровський апеляційний суд засудив особу до 1 року обмеження волі за перешкодження законній професійній діяльності журналіста ТОВ «Авансед Медіа Групу» інтернет-видання «Перший Криворізький», який виконував редакційне завдання, тобто здійснював свою законну професійну журналістську діяльність, шляхом протиправного створення перепон щодо одержання інформації журналістом з приводу встановлення чи спростування факту жорстокого поводження з тваринами на території КП «Швидкісний трамвай». Потерпілому було спричинено легкі тілесні ушкодження, внаслідок чого відеозйомка була перервана [9].

Санкції ч.ч. 1, 2, 3 ст. 171 КК України встановлюють лише максимальну межу обмеження волі: ч. 1 – 3 роки; ч. 2 – 4 роки; ч. 3 – 5 років. Таким чином, мінімальна межа для усіх трьох частин складає 1 рік обмеження волі, що загалом не відповідає диференціації кримінальної відповідальності, надаючи можливість суду призначити за ч. 3 покарання за розміром менше, ніж за ч. 1 або ч. 2 однієї статті.

Незрозумілим є також рішення законодавця стосовно підвищення розміру покарання в ч. 2 порівняно з ч. 1, враховуючи, що той же арешт для зазначених злочинів за терміном є однаковим. Для усунення помилок законодавцю варто у ч.ч. 1, 2 ст. 171 КК України передбачити однаковий розмір покарання у виді обмеження волі. Якби у санкції статті було передбачене більш м'яке покарання, ніж обмеження волі або штраф був не такий мізерний, то цілком ймовірно, що суди застосовували б їх на заміну обмеженню волі.

З огляду на той факт, що перешкодження законній професійній діяльності журналістів може бути вчинено з використанням службового становища, слід розглянути можливість і необхідність встановлення в санкції статті основного або додаткового покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади. Згідно з Кримінальним кодексом України позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю може бути призначене як основне покарання на строк від 2 до 5 років або як додаткове покарання на строк від 1 до 3 років. Крім того, ст. 55 КК України містить норму, відповідно до якої позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання може бути призначено й у випадках, коли воно не передбачено в санкції статті Особливої частини КК [5].

На думку М.І. Бажанова, основний каральний зміст такого виду покарання полягає у позбавленні громадянина конкретного суб'єктивного права – певної соціальної можливості [10, с. 205]. Застосування цього покарання спричиняє також судимість, якій властивий комплекс досить істотних правообмежень, на що звертається увага в літературі [11, с. 78].

Аналіз складу перешкодження законній професійній діяльності журналістів показує високу ймовірність

і небезпечність вчинення зазначеного злочину службовими особами. Саме тому необгрунтованою є відмова законодавця щодо посилення відповідальності за перешкодження законній професійній діяльності журналістів у ч. 1 ст. 171 КК України, вчинене з використанням службових повноважень, та врахування цієї обставини при переслідуванні журналістів у ч. 2 ст. 171 КК України.

Так, перешкодження діяльності журналістів, вчинене службовою особою, залишає кваліфікацію цього злочину незмінною за ч. 1 ст. 171 КК України. Єдиним можливим варіантом застосування такого виду покарання в цьому випадку залишається положення ч. 2 ст. 55 КК України, в якому зазначено, що позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю як додаткове покарання може бути призначене й у випадках, коли воно не передбачене в санкції статті Особливої частини КК України. У випадку ж вчинення переслідування з використанням службового становища дії винного слід кваліфікувати за ч. 3 ст. 171 КК України, санкція якої допускає можливість застосування позбавлення права обіймати певні посади на строк до 3 років як факультативне, додаткове покарання до обмеження волі. З огляду на це, такий вид покарання повинен бути передбачений як для ч. 1, так і ч. 2 ст. 171 КК України.

Що стосується вказівки закону на можливість застосування цього виду покарання під час призначення обмеження волі за ч. 3 ст. 171 КК України, то слід зазначити таке. По-перше, суд може призначити цей вид покарання як додатковий незалежно від його вказівки у санкції за умови, що з урахуванням характеру злочину, вчиненого за посадою або у зв'язку із заняттям певною діяльністю, особи засудженого та інших обставин справи визнає за неможливе збереження за ним права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю. По-друге, вказівка на можливість призначення цього покарання лише при призначенні обмеження волі створює у суду помилкове уявлення про неможливість його застосування при призначенні інших видів покарань. По-третє, вказівка на можливість, а не обов'язковість застосування цього виду покарання також нівелює попереджувальний ефект зазначеного покарання, відаючи на розсуд суду вирішення такого питання. Вказане свідчить про необхідність внесення відповідних змін до ст. 171 КК України шляхом передбачення як основного виду покарання в ч.ч. 1, 2, 3 ст. 171 КК України позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю.

Про дослідження покарань, які містяться у нормах, пов'язаних із посяганням на життя, здоров'я, волю та власність журналіста, слід зазначити, що законодавець підійшов до вирішення зазначеної проблеми шляхом механічного дублювання аналогічних норм, пов'язаних із посяганням на права та свободи працівників правоохоронних органів. Аналіз санкцій ст.ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України дає підстави стверджувати про їх точну відповідність санкціям ст.ст. 345, 347, 348, 349 КК України, які встановлюють відповідальність за посягання на працівника правоохоронних органів.

Варто нагадати, що відповідно до ч. 1 ст. 17 Закону України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» відповідальність за вчинення злочину проти журналіста у зв'язку з виконанням ним професійних обов'язків або перешкодження його службовій діяльності прирівнюється до відповідальності за вчинення таких же дій проти працівника правоохоронного органу [12]. Однак зазначена вимога закону не потребує копіювання аналогічних помилок, які існують у цих нормах щодо встановлення виду та розміру покарання.

На відміну від санкції ст. 171 КК України, основним видом покарання за вказані злочини є позбавлення волі на певний строк. Певним чином це зумовлено тяжкістю вказаних злочинних посягань – вбивство, тілесні ушко-

дження, захоплення заручника. Окремі недоліки пеналізації за вказані посягання знаходяться на поверхні і не потребують спеціального дослідження. Так, ст. 348-1 КК України передбачає покарання за посягання на життя журналіста. Вказана стаття є спеціальною стосовно загальної норми про відповідальність за умисне вбивство і повинна підтверджувати особливе ставлення законодавця до забезпечення охорони життя журналістів. У той же час п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України «умисне вбивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку» містить більш суворе за нижнім розміром покарання, ніж ст. 348-1 КК України. Таким чином, санкція ст. 348-1 КК України ставить під сумнів необхідність виділення окремої норми, надаючи додаткового аргументу в питанні встановлення єдиної кваліфікуючої обставини умисного вбивства потерпілого у зв'язку з виконанням останнім своєї професійної діяльності.

Заперечення викликає і встановлення безальтернативних покарань за вказані посягання, різке підвищення нижньої та верхньої межі позбавлення волі порівняно з покаранням, передбаченим у загальних нормах щодо посягання на життя, здоров'я та волю особи. Зокрема, заподіяння тяжкого тілесного ушкодження журналісту карається на строк від 5 до 12 років позбавлення волі, тоді як посягання на здоров'я інших осіб – лише від 5 до 8 років позбавлення волі. Аналогічне рішення законодавця стосовно захоплення заручників. Якщо потерпілим є журналіст, покарання передбачає позбавлення волі від 8 до 15 років позбавлення волі, стосовно інших осіб – від 5 до 8 років позбавлення волі.

Стосовно погрози знищення майна журналіста або його пошкодження, то у невеликих розмірах зазначені дії є злочином тільки у випадку скоєння їх стосовно журналіста. Викликає заперечення і перехід в санкції ч. 1 ст. 347-1 КК України як альтернативи від штрафу до арешту і обмеження волі, адже куди більш гуманніше було б призначати за майнові збитки журналісту покарання, не пов'язані з позбавленням волі.

Нині, як показує судова практика, позбавлення волі як покарання застосовується досить часто. Цей засіб впливу є, мабуть, найбільш ефективним, однак пошуки альтернативних позбавленню волі покарань не повинні припинятися, навіть коли йдеться про посягання на життя чи здоров'я людини.

Висновки. Можна зробити висновок, що за злочини, які посягають на законну професійну діяльність журналістів, законодавцем передбачено різні за ступенем суворості покарання – від штрафу до позбавлення волі. Аналіз ст. 171 КК України засвідчує, що конструкція санкцій за перешкодження законній професійній діяльності журналістів побудована таким чином, що альтернативою штрафу є покарання, пов'язані з позбавленням волі засудженого зі строками, які дорівнюють максимуму для таких видів покарань. Законодавцю необхідно переглянути розміри штрафу за вказаний злочин і тим самим підвищити ефективність цього покарання, водночас варто розглянути можливість впровадження інших видів покарань, менш суворих, ніж обмеження волі.

Відсутність таких видів покарань як громадські роботи та позбавлення права обіймати певні посади суттєво ускладнює ситуацію з дотриманням судами принципів справедливості та індивідуалізації покарання при притягненні до кримінальної відповідальності за злочин, передбачений ст. 171 КК України. Натомість покарання за злочини, передбачені ст.ст. 345-1, 347-1, 348-1, 349-1 КК України викликають значно більше зауважень, оскільки законодавець механічно продублював покарання, передбачені за посягання на права та свободи працівників правоохоронних органів, і помилки, які були допущені при їх розробленні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Павликівський В.І. Кримінально-правове забезпечення свободи слова та професійної діяльності журналістів в Україні : монографія. Харків : Панов, 2016. 488 с.
2. Павликівський В.І. Штраф та його ефективність у попередженні злочинних посягань на свободу журналістської діяльності. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2016. № 3. С. 56–64.
3. Вирок Генічеського районного суду Херсонської області від 14.02.2020, № 653/438/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87849953>.
4. Попрас В.О. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України : автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2008. 20 с.
5. Кримінальний кодекс України : Закон від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. №№ 25-26. Ст. 131.
6. Решетников Ф.М. Уголовный кодекс РФ в сопоставлении с уголовным законодательством стран Запада. II Журнал российского права. 1998. № 2. С. 82.
7. Наумов А.В. Российское уголовное право. Общая часть : курс лекций. Москва : БЕК, 1996. 560 с.
8. Вирок Заводського районного суду м. Запоріжжя від 07.11.2018, № 332/890/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/77666438>.
9. Вирок Дніпровського апеляційного суду від 30.09.2019, № 214/4970/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84755074>.
10. Бажанов М.И. Назначение наказания по советскому уголовному праву. Київ : Вища школа, 1980. 216 с.
11. А.І. Санталов. Теоретичні питання кримінальної відповідальності. Л. : Вид-во Ленінградського ун-ту, 1982. 96 с.
12. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23.09.1997. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1997. № 50. Ст. 302.